

Enhancing Digital Tools for an Inclusive Dyslexia Adult Education

2022-1-IT02-KA220-ADU-000087842

**Критичен преглед на съвременните
подходи към дислексията при
възрастни**

Резюме

май 2023

В настоящия доклад се прави преглед на актуалната ситуация в България, Гърция, Ирландия, Полша, Италия и Латвия по отношение на специфичните нарушения на способността за учене и по-специално на дислексията.

Дислексията е едно от специфичните нарушения, за които специалистите в областта на образованието започват да изпитват необходимост от придобиване на допълнителни знания и умения. Дислексията е термин, използван за описание на разстройство, което се характеризира най-вече с обучителни трудности в четенето и писането (правопис и почерк). По своя произход дислексията е невробиологично състояние, повлияно от генетични фактори, както и от фактори на околната среда. Характеризира се със затруднения във фонологичната обработка. В райони като Европа, където езиковото разнообразие и многоезичното общуване съжителстват, хората с дислексия са изправени пред множество предизвикателства.

Като се има предвид липсата на достатъчно информация и ресурси, настоящият доклад има за цел да бъде част от основата за постигане на визията на проекта DYGI4ADU за засилване на подкрепящата роля на преподавателите, работещи с възрастни обучаеми (25+) в насочването и консултирането на учащи с дислексия и създаване на условия за приобщаващо образование за възрастни. В него се прави оценка на регулаторната рамка по отношение на образованието и трудовата заетост в България, Гърция, Ирландия, Полша, Италия и Латвия. Накратко са разгледани политиките за интервенция и инициативите, организирани в рамките на фирмите и институциите, както и събраните статистически данни. Анализирани са и примери за добри практики, които могат да бъдат приложени незабавно както на работното място, така и в образователните институции.

Този доклад, основан на доказателства, ще повиши знанията за явлението дислексия при възрастните и за ефективните методики за корекция в различни европейски страни, ще проучи, обобщи и разпространи изследвания за ефективни практики и ще повиши знанията и осведомеността за иновативни педагогически и технически стратегии, които могат да улеснят процеса на учене на учащите с дислексия и да доведат до адаптиране на учебния процес.

Докладът хвърля светлина и върху различията в концепцията за дислексията в европейските страни.

В България термините „специфични обучителни трудности“ и „обучителни нарушения“ се използват без специално разграничаване в българската правна рамка.

В Гърция дислексията е призната за специфично разстройство на развитието.

В Ирландия състоянието е определено като специфично обучително затруднение, което засяга придобиването на умения за плавно и правилно четене и правопис.

Италианската конституция признава „дислексията, дисграфията, дизортографията и дискалкулията като нарушения на способността за учене, които се проявяват при наличието на адекватни когнитивни способности, при липса на неврологични патологии и сензорни дефицити, но могат да представляват значително ограничение в някои дейности от ежедневието“.

Латвия следва определенията на двете основни класификации DSM-IV и ICD-10, като постепенно започва да използва новите издания DSM-V и ICD-11 и възгледите на изследователите, които определят дислексията като „специфично и трайно нарушение на способността за учене, което засяга усвояването и развитието на писмения езиков код (четене и правопис) и причинява значителни затруднения в академичните постижения и/или дейностите от ежедневието“.

В Полша най-често използваното определение за дислексия на развитието е това, дадено от професор Марта Богданович (пионер в изследванията по този въпрос в страната), което дефинира дислексията като „синдром на нарушения на висшите психични функции, които се проявяват под формата на специфични обучителни трудности при четене и писане“.

Що се отнася до отговорните органи и процедурата за насочване към диагностициране на дислексия, Асоциация Дислексия - България насърчава ранното идентифициране и ранната интервенция като ключови фактори за успеха на всеки индивид с дислексия. Оценката за дислексия и други специфични нарушения на способността за учене (дисграфия, дискалкулия,

диспраксия) се извършва в държавните специализирани медицински центрове (обикновено част от големите болници) от детски психиатри, клинични психолози, в сътрудничество с логопеди и невролози, когато е необходимо. Оценката може да се извърши и в няколко частни центъра от клинични психолози, логопеди, специалисти по дислексия. Много хора, които искат да направят тестване за дислексия (за себе си или за децата си), предпочитат да се обърнат към частен център и резултатите да бъдат предоставени само на тях, след което те да решат дали да споделят информацията с училището или с работодателя.

В Гърция специалните образователни потребности на учениците с увреждания и със специални образователни потребности се установяват от KEDDY, Комисията за специална диагностична оценка (EDEA) и медицинските образователни центрове (IPD), сертифицирани от Министерството на националното образование и религията. KEDDY оценява деца и младежи до 22-годишна възраст. Не е регламентирано кой е отговорен за тестването за дислексията при възрастни.

В Ирландия Асоциацията за дислексия на Ирландия (DAI) е регистрирана благотворителна организация, основана през 1972 г., която работи с хората, засегнати от това състояние. Освен в DAI желаещите могат да се обърнат към регистриран психолог на уебсайта на Дружеството на психолозите на Ирландия.

В Италия член 3 от Закон № 170, Нови правила за специфичните обучителни затруднения в училищата, изяснява начина на поставяне на диагнозата, която представлява реално специализирано лечение, предоставяно от Националната здравна служба и съобщавано от семейството на училището, към което принадлежи ученикът.

По данни на логопедите в Латвия в страната хората с дислексия са около 1%, но няма конкретна система за диагностика на състоянието и този проблем в момента се обсъжда.

В Полша публичните органи, които се занимават с проблемите на дислексията в развитието, са центровете за психолого-педагогическо консултиране. Родителите/настойниците имат право да поискат (без направление) диагностичен преглед и помощ в специализирана клиника.

Що се отнася до частните сдружения или групи за подкрепа, един от основните органи в Полша, работещи в тази сфера, е Полската асоциация по дислексия.

Има държави, които са приели съответното европейско законодателство в своите национални политики. През 2004 г. България приема Закон за интеграция на хората с увреждания, който е претърпял няколко изменения, последното от които е от 2019 г., в Ирландия дислексията е обхваната от законодателството за равенство в Ирландия, а в Латвия е ратифицирана Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ).

Няма официални статистически данни за възрастните с дислексия, а само някои проучвания, проведени на малки извадки. Stampoltzis и Polychronopoulou (2008 г.) провеждат проучване, за да оценят честотата на дислексията сред гръцките студенти. Данните са събрани от всички гръцки държавни висши учебни заведения (N=32). Честотата на дислексията е оценена на 0,16%, което показва, че въпреки че студентите с дислексия формират най-голямата група сред студентите с увреждания, те са значително по-слабо представени в гръцкото висше образование, което е сходно със ситуацията в България.

На всеки две години в Ирландия Асоциацията по дислексия провежда проучване, за да установи как се отразява дислексията на хората с това състояние. Последното проучване е проведено през 2021 г. и благодарение на голямото участие в него са събрани сериозни данни за това как дислексията влияе на хората в Ирландия днес, като например факта, че 79 % от тях е трябвало да чакат повече от две години за официална диагноза на състоянието.

Политиката по отношение на хората с дислексия също се различава и мерките не са много ясни що се касае до възрастните с дислексия (тези, които вече са излезли от училищна възраст). Министерството на труда и социалната политика в България, заедно с Националната агенция по заетостта, предоставят методическа и финансова подкрепа на фирмите, които наемат хора с увреждания, но са много малко хората, които постъпвайки на работа признават наличието на дислексия, дори тя да е била официално установена.

В Гърция липсата на сътрудничество между Министерството на образованието и други министерства е създала повече пречки за хората с дислексия. KEDDY и медицинските образователни центрове на държавните болници (орган на Министерството на здравеопазването) трябва да използват общ протокол за диагностика и оценка, както и задължителни аналитични оценки както по отношение на когнитивния, така и на психосоциалния профил на учениците.

Ситуацията в Ирландия е различна. Работодателите са длъжни да положат всички усилия, за да се съобразят с работниците с дислексия на работното място. Държавната служба по заетостта на Ирландия INTREO предлага безвъзмездни средства и финансови стимули на работодателите от частния сектор.

Министерството на социалните грижи на Република Латвия, съвместно с ЕСФ (Европейски социален фонд), са изготвили насоки за развитие на приобщаваща среда в държавните и общинските институции (Iekļaujošas vides ceļvedis, 2020), в които се дава съвет как да се създаде приобщаваща култура, среда и сътрудничество.

Инициативите за най-добри практики в областта на дислексията предлагат редица иновативни решения в образованието и на работното място, които варират от образователни курсове, предлагащи възможности на всички, които по една или друга причина не са успели да завършат средното си образование, онлайн модули за обучение на учители/родители, развитие на уменията, знанията и опита на възрастни с дислексия до ниво, което да им позволи да се включат на пазара на труда, цифрови платформи, образователни методики и помощни технологии. По-добрият достъп до помощни технологии и по-добрият достъп до диагностика и услуги за подкрепа ще позволят на възрастните с дислексия да се развиват и усъвършенстват в професионален план, като използват своите силни страни, уникалните си умения и допринасят за развитието на фирмата или организацията, в която работят.